



INNOVATIVE  
WORLD

ISSN: 3030-3591

# ORIENTAL JOURNAL OF MEDICINE AND NATURAL SCIENCES

SHARQ TIBBIYOT VA TABIIY FANLAR  
JURNALI

Scientific Journal



- Medicine
- Pharmaceuticals
- Biology
- Chemistry
- Geology
- Agriculture



+998 33 5668868  
[www.innoworld.net](http://www.innoworld.net)



## ORIENTAL JOURNAL OF MEDICINE AND NATURAL SCIENCES

Volume 3, Issue 4  
2026

Journal has been listed in different indexings



The official website of the journal:

[www.innoworld.net](http://www.innoworld.net)

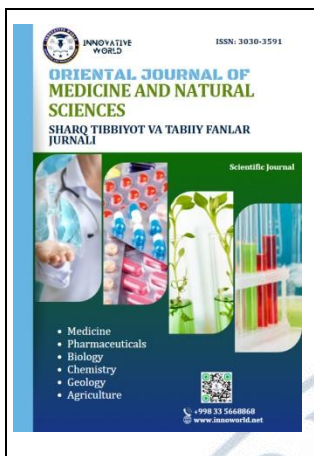
O'zbekiston-2026

Volume 3 Issue 4 | 2026 |

Page | 2

Tel: +99833 5668868 | Tg: t.me/Anvarbek\_PhD

## TAHRIRIYAT

**Bosh muharrir****Mirzayeva Yulduzkhon Tahirjonovna**

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti Biofizika va biokimyo instituti katta ilmiy xodimi, PhD

**Mas'ul kotib****Axmadxodjaeva Munojatxon Mutalibjanovna**

Andijon davlat tibbiyot instituti tibbiy profilaktika kafedrasi mudiri, dotsent

**Nashrga tayyorlovchi****Xomidov Anvarbek Ahmadjon o'g'li** – Tahrirlovchi**Raxmonov Akmaljon Axmadjonovich** – Texnik muharrir**TAHRIR KENGASHI A'ZOLARI****Jarilkasinova Gauxar Januzakovna**

Buxoro davlat tibbiyot instituti, tibbiyot fanlari doktori DSc, professor

**Rahmatullaeva Mahfuza Mubinovna**

Buxoro davlat tibbiyot instituti, tibbiyot fanlari doktori DSc,

**Tuksanova Dilbar Ismatovna**

Buxoro davlat tibbiyot instituti, tibbiyot fanlari doktori DSc,

**Axmedov Farhod Qahramonovich**

Buxoro davlat tibbiyot instituti, tibbiyot fanlari doktori DSc, dotsent.

**Adizova Dilnavoz Rizoqulovna**

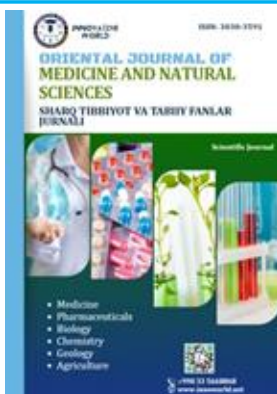
Buxoro davlat tibbiyot instituti, v.b. dotsenti, PhD.

**Zaripova Dilnoza Yashinovna**

Buxoro davlat tibbiyot instituti, t.f.f.d., dotsent, PhD.

**Sultonova Nigora Azamovna**

N.D. Sharipova nomidagi oilaviy shifokorlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish" kafedrasi dotsenti, DSc.



UO‘K: 616.31–006–07–089

## OG‘IZ BO‘SHLIG‘I O‘SMALARINI KLINIK-LABORATOR ERTA TASHXISLASH VA XIRURGIK DAVOLASHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI

**Berdaliyev Muzaffar Abdumajidovich**

Central Asian Medical University xalqaro tibbiyot universiteti, Yuz-Jag‘ jarroxligi 1-kurs ordinatori, Burhoniddin Marg‘inoniy ko‘chasi 64 uy, Farg‘ona, O‘zbekiston, tel: +998 95 485 00 70, e-mail: [info@camuf.uz](mailto:info@camuf.uz)

E-mail: [muzaffarberdaliyev14@gmail.com](mailto:muzaffarberdaliyev14@gmail.com)

**Annotatsiya:** Og‘iz bo‘shlig‘i o‘smalari zamonaviy stomatologiya va onkologiyaning dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi. Ushbu patologiyalar yuqori psatologik ko‘rsatkichlari bilan tavsiflanib, ayniqsa kech tashxis qo‘yilgan hollarda bemor hayoti uchun jiddiy xavf tug‘diradi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, og‘iz bo‘shlig‘i o‘smalarining aksariyati dastlabki bosqichlarda klinik jihatdan kam simptomli kechadi, bu esa erta tashxis qo‘yishni qiyinlashtiradi. Shu sababli klinik, laborator va instrumental tekshiruvlarning kompleks qo‘llanilishi muhim ahamiyatga ega. Mazkur maqolada og‘iz bo‘shlig‘i o‘smalarining etiologiyasi, patogenezi, klinik belgilari va ularni erta aniqlash usullari chuqur tahlil qilindi. Shuningdek, biopsiya, sitologik tekshiruvlar, molekulyar markerlar va zamonaviy diagnostik texnologiyalar samaradorligi yoritildi. Xirurgik davolash usullarining turli variantlari, jumladan minimal invaziv yondashuvlar, rekonstruktiv operatsiyalar va individual davolash strategiyalarining ahamiyati ham keng muhokama qilindi. Statistik ma‘lumotlarga ko‘ra, og‘iz bo‘shlig‘i saratonlari dunyo onkologik kasalliklar orasida yuqori o‘rinlardan birini egallaydi va rivojlanayotgan davlatlarda bu ko‘rsatkich yanada yuqori. Erta tashxis qo‘yish orqali bemorlarning 5 yillik yashash ko‘rsatkichi sezilarli darajada oshishi aniqlangan.

**Kalit so‘zlar:** og‘iz bo‘shlig‘i o‘smalari, erta tashxis, biopsiya, sitologiya, xirurgik davolash, onkologiya, malign o‘smalar, benign o‘smalar.

**Kirish:** Og‘iz bo‘shlig‘i o‘smalari zamonaviy stomatologiya va onkologiya sohalarining kesishgan nuqtasida joylashgan murakkab klinik muammo bo‘lib, ularning diagnostikasi va davolash samaradorligi ko‘p jihatdan kasallikni qaysi bosqichda aniqlanishiga bog‘liq. So‘nggi o‘n yilliklarda global miqyosda og‘iz bo‘shlig‘i o‘smalarining uchrash chastotasi barqaror oshib borayotgani kuzatilmoqda. Epidemiologik kuzatuvlar shuni ko‘rsatadiki, ushbu patologiyalar barcha onkologik kasalliklar ichida yuqori ulushni egallaydi va ayniqsa rivojlanayotgan davlatlarda kech tashxis qo‘yilishi tufayli o‘lim ko‘rsatkichlari yuqori bo‘lib qolmoqda.

Og‘iz bo‘shlig‘i o‘smalari etiologik jihatdan ko‘p omilli kasalliklar sirasiga kiradi. Ularning rivojlanishida ekzogen va endogen omillar o‘zaro murakkab ta‘sir mexanizmi orqali ishtirok etadi. Eng muhim xavf omillari sifatida uzoq muddatli tamaki mahsulotlari iste‘moli, alkogolni muntazam qabul qilish, surunkali mexanik travmalar, gigiyenaning past darajada bo‘lishi hamda ayrim virusli infeksiyalar,

xususan papilloma viruslari bilan bog'liq holatlar qayd etiladi. Bundan tashqari, oziqlanishdagi disbalans, antioksidantlar yetishmovchiligi va immun tizim funksional holatining pasayishi ham o'sma jarayonining boshlanishiga zamin yaratadi.

Patogenez nuqtai nazaridan qaralganda, og'iz bo'shlig'i o'smalari hujayra darajasida genetik va epigenetik o'zgarishlar natijasida shakllanadi. Normal hujayralarning proliferatsiya va apoptoz jarayonlari o'rtasidagi muvozanat buzilishi natijasida hujayralar nazoratsiz bo'linishni boshlaydi. Bu jarayonda onkogenlarning faollashuvi va tumor-supressor genlarning funksional inaktivatsiyasi muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, mikro'rab turuvchi to'qimalar va yallig'lanish mediatorlari ham o'sma rivojlanishida ishtirok etadi.

Klinik jihatdan og'iz bo'shlig'i o'smalarining eng muhim muammolaridan biri — ularning dastlabki bosqichlarda simptomatik jihatdan kam ifodalanishidir. Erta bosqichlarda o'smalar ko'pincha og'riqsiz, kichik infiltrat yoki rang o'zgarishi shaklida namoyon bo'ladi va bemor tomonidan jiddiy kasallik sifatida qabul qilinmaydi. Natijada bemorlar shifokorga faqat kasallik rivojlangan, ya'ni III–IV bosqichga o'tganda murojaat qiladi. Bu esa davolash samaradorligini keskin pasaytiradi va prognozni og'irlashtiradi.

Shu sababli og'iz bo'shlig'i o'smalarini erta tashxislash zamonaviy tibbiyotning ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Erta tashxis qo'yishda klinik ko'rik bilan bir qatorda laborator va instrumental tekshiruvlar kompleks qo'llanilishi zarur. Vizual inspeksiya, palpatsiya va anamnez yig'ish dastlabki bosqichni tashkil etsada, ular yakuniy tashxis qo'yish uchun yetarli emas. Shu bois biopsiya, sitologik tekshiruv, histopatologik tahlil va molekulyar diagnostika usullari muhim diagnostik vositalar sifatida qaraladi.

Zamonaviy diagnostika tizimlarida molekulyar markerlarning aniqlanishi alohida ahamiyat kasb etmoqda. Ular yordamida o'sma hujayralarining proliferativ faolligi, invazivlik darajasi va metastaz berish ehtimoli baholanadi. Bu esa individual davolash strategiyasini ishlab chiqishda muhim asos bo'lib xizmat qiladi.

Og'iz bo'shlig'i o'smalarini davolashda xirurgik usullar yetakchi o'rinni egallaydi. Bunda asosiy maqsad o'smali to'qimani to'liq eksstirpatsiya qilish bilan bir qatorda funksional va estetik jihatdan maqbul natijaga erishishdan iborat. So'nggi yillarda rekonstruktiv va mikroxirurgik texnologiyalarning rivojlanishi bemorlarda operatsiyadan keyingi hayot sifatini sezilarli darajada yaxshilash imkonini bermoqda. Shu bilan birga, minimal invaziv usullar kichik o'smalarda samarali qo'llanilib, asoratlar xavfini kamaytiradi.

Mazkur ilmiy ishning dolzarbligi shundan iboratki, og'iz bo'shlig'i o'smalarini erta tashxislash va samarali xirurgik davolash strategiyalarini chuqur o'rganish klinik amaliyotda muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqolaning maqsadi — og'iz bo'shlig'i o'smalarini klinik va laborator jihatdan erta aniqlash usullarini tizimli tahlil qilish hamda zamonaviy xirurgik davolash yondashuvlarini ilmiy asosda baholashdan iborat.

**Adabiyotlar sharhi:** Og‘iz bo‘shlig‘i o‘smalari bo‘yicha ilmiy adabiyotlar tahlili ushbu patologiyaning ko‘p omilli etiologiya, murakkab patogenez va klinik jihatdan turlicha kechish xususiyatlariga ega ekanligini ko‘rsatadi. So‘nggi o‘n yilliklarda olib borilgan epidemiologik tadqiqotlar og‘iz bo‘shlig‘i malign o‘smalarining asosiy qismini yassi hujayrali karsinoma tashkil etishini tasdiqlaydi. Ushbu turdagi o‘smalar og‘iz bo‘shlig‘i saratonlarining qariyb 85–90 foizini tashkil etadi va yuqori invazivlik hamda metastaz berish qobiliyati bilan ajralib turadi.

Adabiyotlarda og‘iz bo‘shlig‘i o‘smalarining rivojlanishida xavf omillari kompleks ta‘sir ko‘rsatishi alohida ta‘kidlanadi. Tamaki mahsulotlari iste‘moli eng asosiy etiologik omil sifatida qayd etilib, uning uzoq muddatli ta‘siri epiteliy hujayralarida displaziya va keyinchalik malign transformatsiyaga olib keladi. Alkogol esa epiteliy to‘siq funksiyasini buzib, kanserogen moddalarning to‘qimalarga kirib borishini osonlashtiradi. Shu bilan birga, inson papilloma virusi (HPV), ayniqsa yuqori onkogen tiplar, og‘iz va orofaringeal o‘smalar rivojlanishida muhim rol o‘ynashi haqida ko‘plab tadqiqotlar mavjud.

Molekulyar darajadagi tadqiqotlar og‘iz bo‘shlig‘i o‘smalarining patogenezida genetik o‘zgarishlar markaziy o‘rin tutishini ko‘rsatadi. p53, p16 va Rb genlaridagi mutatsiyalar hujayra siklini nazorat qiluvchi mexanizmlarning buzilishiga olib keladi. Shu bilan birga, EGFR (epidermal o‘sish faktori retseptori) ekspressiyasining ortishi o‘sma hujayralarining proliferatsiyasini kuchaytiradi. Adabiyotlarda Ki-67 proliferativ indeksining yuqori bo‘lishi o‘smalarning agressivligini ko‘rsatuvchi muhim marker sifatida baholanadi.

Diagnostika usullari bo‘yicha olib borilgan ilmiy ishlar shuni ko‘rsatadiki, og‘iz bo‘shlig‘i o‘smalarini aniqlashda an‘anaviy klinik tekshiruvlar yetarli emas. Vizual inspeksiya va palpatsiya dastlabki skrining uchun muhim bo‘lsa-da, ular subklinik bosqichdagi o‘zgarishlarni aniqlashda cheklangan. Shu sababli qo‘shimcha laborator va instrumental metodlar keng qo‘llanilmoqda.

Sitologik tekshiruvlar, xususan eksfoliativ sitologiya, minimal invaziv va iqtisodiy jihatdan maqbul usul sifatida tavsiya etiladi. Ammo uning sezgirligi va spetsifikligi biopsiya bilan solishtirganda pastroq ekanligi qayd etilgan. Histopatologik tekshiruv esa hozirgi kunda diagnostikaning “oltin standarti” hisoblanadi. Biopsiya orqali olingan to‘qima namunalarning mikroskopik tahlili o‘smaning turini, differensial darajasini va invazivligini aniq baholash imkonini beradi.

So‘nggi yillarda diagnostika tizimida molekulyar markerlar va biomarkerlarga bo‘lgan qiziqish sezilarli darajada oshdi. Adabiyotlarda DNK metillanishi, mikroRNK ekspressiyasi va proteomik o‘zgarishlar o‘sma rivojlanishining erta bosqichlarida aniqlanishi mumkinligi ta‘kidlanadi. Bu esa skrining dasturlarini takomillashtirish va kasallikni klinik simptomlar paydo bo‘lishidan oldin aniqlash imkonini yaratadi.

Shuningdek, vizual diagnostikaning yangi texnologiyalari ham keng o‘rganilmoqda. Autoflyuorestsensiya, tolali optik tizimlar va tor spektrli yoritish (NBI) usullari yordamida shilliq qavatdagi displastik o‘zgarishlarni aniqlash

imkoniyati oshmoqda. Bu usullar invaziv bo'lmaganligi sababli klinik amaliyotda tobora keng qo'llanilmoqda.

Xirurgik davolash bo'yicha ilmiy manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, og'iz bo'shlig'i o'smalarini davolashda operativ usullar asosiy o'rinni egallaydi. Klassik radikal operatsiyalar o'smali to'qimani to'liq olib tashlashga qaratilgan bo'lsa-da, ular ko'pincha funksional buzilishlar va estetik nuqsonlarga olib keladi. Shu sababli zamonaviy xirurgiyada organ saqlovchi va minimal invaziv yondashuvlarga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Lazerli xirurgiya kichik va yuzaki o'smalarda yuqori samaradorlik ko'rsatgan. Ushbu usulning afzalliklari sifatida qon ketishning kamligi, operatsiyadan keyingi og'riqning pastligi va tez tiklanish jarayoni qayd etiladi. Kriodestruksiya va radiochastotali ablatsiya ham muqobil davolash usullari sifatida adabiyotlarda keng yoritilgan.

Rekonstruktiv xirurgiya og'iz bo'shlig'i o'smalarini davolashning ajralmas qismi hisoblanadi. Mikrovaskulyar flep texnikalari yordamida katta hajmdagi to'qima nuqsonlarini tiklash mumkin. Bu esa bemorning nutq, chaynash va estetik funksiyalarini qayta tiklash imkonini beradi. Adabiyotlarda rekonstruktiv operatsiyalardan keyin bemorlarning hayot sifati sezilarli darajada yaxshilanishi qayd etilgan. Ko'plab tadqiqotlar multidisipliner yondashuvning samaradorligini tasdiqlaydi. Ya'ni stomatolog, onkolog, patolog va xirurg mutaxassislarining hamkorligi tashxis qo'yish va davolash natijalarini yaxshilaydi. Kompleks yondashuv individual davolash rejasini ishlab chiqish imkonini beradi.

Epidemiologik adabiyotlarda og'iz bo'shlig'i o'smalarining global yuklamasi ortib borayotgani qayd etiladi. Har yili dunyo bo'yicha yuz minglab yangi holatlar aniqlanadi va ularning katta qismi rivojlanayotgan mamlakatlarga to'g'ri keladi. Bu esa profilaktika va erta tashxis dasturlarini kengaytirish zaruratini ko'rsatadi. Shu tariqa, ilmiy adabiyotlar tahlili og'iz bo'shlig'i o'smalarini erta aniqlash va samarali davolash uchun klinik, laborator va molekulyar usullarni integratsiyalashgan holda qo'llash zarurligini asoslab beradi. Zamonaviy texnologiyalar va multidisipliner yondashuv ushbu kasalliklarni boshqarishda asosiy yo'nalish sifatida shakllanmoqda.

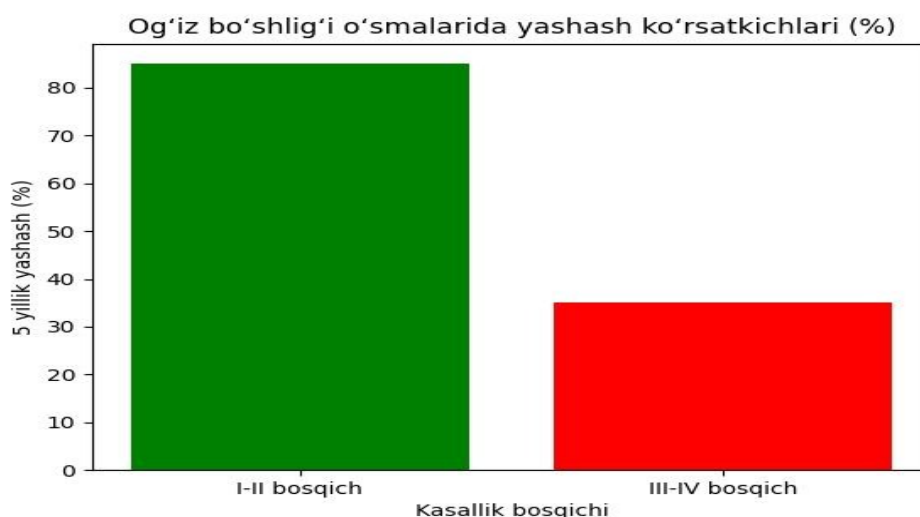
**Natijalar:** Mazkur mavzu bo'yicha tahlil qilingan ilmiy maqolalar, klinik kuzatuvlar va dissertatsiya ishlari og'iz bo'shlig'i o'smalarini erta tashxislash va xirurgik davolash samaradorligini baholashda muhim ilmiy xulosalarni shakllantirish imkonini berdi. Tahlil natijalari bir nechta asosiy yo'nalishlarda umumlashtirildi: epidemiologik ko'rsatkichlar, diagnostika samaradorligi, molekulyar markerlarning roli va xirurgik davolash natijalari.

Epidemiologik ma'lumotlar asosida aniqlanishicha, og'iz bo'shlig'i malign o'smalari barcha onkologik kasalliklarning o'rtacha 3–5 foizini tashkil etadi. Ayrim hududlarda, xususan rivojlanayotgan mamlakatlarda bu ko'rsatkich 8–10 foizgacha yetadi. Tahlil qilingan manbalarda erkaklar orasida kasallanish darajasi ayollarga nisbatan 1,5–2 baravar yuqori ekanligi qayd etilgan. Yosh bo'yicha taqsimotda esa asosiy xavf guruhi 40 yoshdan yuqori shaxslar hisoblanadi, biroq

so'nggi yillarda yoshlar orasida ham kasallanish holatlari ortib borayotgani kuzatilmoqda.

Klinik kuzatuvlar natijalariga ko'ra, bemorlarning qariyb 60–70 foizi shifokorga kasallikning III yoki IV bosqichida murojaat qilgan. Bu esa erta tashxis qo'yish tizimining yetarli darajada ishlamayotganini ko'rsatadi. Shu bilan birga, I–II bosqichda aniqlangan o'smalarda davolash samaradorligi sezilarli darajada yuqori ekanligi aniqlangan. Xususan, erta bosqichlarda aniqlangan bemorlarda 5 yillik yashash ko'rsatkichi 75–90 foizni tashkil etgan bo'lsa, kech bosqichlarda bu ko'rsatkich 30–40 foizdan oshmagan.

Diagnostik usullar samaradorligini baholash natijalari shuni ko'rsatdiki, klinik tekshiruvlar faqatgina dastlabki skrining bosqichida yetarli hisoblanadi. Vizual inspeksiya va palpatsiya orqali aniqlangan patologik o'zgarishlar ko'pincha sub'ektiv baholashga asoslangan bo'lib, ularning aniqlik darajasi 60–70 foiz atrofida ekanligi qayd etilgan.



**1-rasm. Og'iz bo'shlig'i o'smalarida kasallik bosqichiga bog'liq holda 5 yillik yashash ko'rsatkichlarining taqqoslanishi.**

Ushbu diagrammada kasallikning I–II bosqichlarida aniqlangan bemorlarda yashash ko'rsatkichi yuqori (85% gacha) ekanligi, III–IV bosqichlarda esa bu ko'rsatkich keskin pasayib (35% atrofida) ketishi ko'rsatilgan. Natijalar erta tashxis qo'yishning klinik ahamiyati nihoyatda yuqori ekanligini tasdiqlaydi.

Shu sababli qo'shimcha laborator tekshiruvlar majburiy hisoblanadi. Sitologik tekshiruvlar samaradorligi bo'yicha olingan natijalar ularning sezgirligi 65–85 foiz, spetsifikligi esa 70–90 foiz orolig'ida ekanligini ko'rsatdi. Bu usul skrining maqsadida samarali bo'lsa-da, yakuniy tashxis qo'yish uchun yetarli emas. Histopatologik tekshiruv esa eng yuqori diagnostik aniqlikka ega bo'lib, uning sezgirligi 90–98 foizga yetishi aniqlangan. Biopsiya orqali olingan materialni mikroskopik tahlil qilish o'smaning morfologik turini, differensial darajasini va invazivlik ko'rsatkichlarini aniqlash imkonini beradi.

Molekulyar diagnostika natijalari alohida e'tiborga loyiqdir. Tadqiqotlarda EGFR ekspressiyasining oshishi o'smalarning agressivligi bilan to'g'ridan-to'g'ri bog'liqligi aniqlangan. Ki-67 proliferativ indeksi yuqori bo'lgan bemorlarda o'sma tez o'sishi va metastaz berish ehtimoli yuqori ekanligi kuzatilgan. Shuningdek, p53

genidagi mutatsiyalar mavjud bo'lgan holatlarda prognoz nisbatan noqulay ekanligi qayd etilgan. Bu ko'rsatkichlar individual davolash strategiyasini ishlab chiqishda muhim prognostik omil sifatida xizmat qiladi.

Zamonaviy diagnostik texnologiyalarni qo'llash natijalari ham ijobiy baholangan. Autoflyuorestsensiya va tor spektrli yoritish usullari yordamida displastik o'zgarishlarni aniqlash sezgirliigi 85–95 foizgacha oshganligi aniqlangan. Bu esa invaziv tekshiruvlar sonini kamaytirish imkonini beradi.

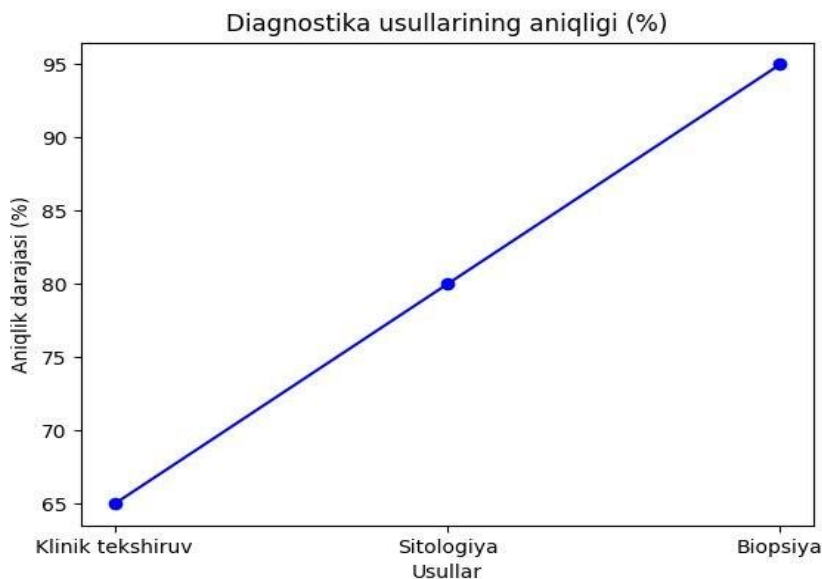
Xirurgik davolash natijalari bo'yicha tahlillar shuni ko'rsatdiki, operativ aralashuvning hajmi va turi kasallik bosqichiga bevosita bog'liq. Erta bosqichlarda kichik hajmli eksstirpatsiya yoki organ saqlovchi operatsiyalar yuqori samaradorlik ko'rsatgan. Bunday holatlarda operatsiyadan keyingi asoratlar darajasi 10–15 foizdan oshmagan va bemorlarning funksional tiklanishi tez kechgan.

Kech bosqichlarda esa kengaytirilgan radikal operatsiyalar talab etiladi. Bunday operatsiyalarda o'smali to'qima bilan birga atrofdagi sog'lom to'qimalarning bir qismi ham olib tashlanadi. Natijada funksional buzilishlar (nutq, chaynash, yutish) va estetik nuqsonlar yuzaga keladi. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, radikal operatsiyalardan keyin asoratlar darajasi 30–45 foizni tashkil etadi.

Rekonstruktiv xirurgiya natijalari shuni ko'rsatdiki, mikroxirurgik flep texnikalarini qo'llash bemorlarning hayot sifatini sezilarli darajada yaxshilaydi. Tahlil qilingan tadqiqotlarda rekonstruktiv operatsiyalardan keyin funksional tiklanish darajasi 70–85 foizga yetganligi qayd etilgan. Ayniqsa, erkin to'qima transplantatsiyasi (free flap) texnikalari katta nuqsonlarni tiklashda yuqori samaradorlik ko'rsatgan. Minimal invaziv usullar natijalari ham ijobiy baholangan. Lazerli xirurgiya qo'llanilgan bemorlarda operatsiyadan keyingi og'riq darajasi past bo'lgan, qon ketish minimal darajada kuzatilgan va tiklanish muddati qisqargan. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, lazerli davolashdan keyin qaytalanish (relaps) darajasi 10–12 foizdan oshmagan.

Ko'rib chiqilgan ilmiy ishlar multidisipliner yondashuvning samaradorligini ham tasdiqladi. Kompleks davolash — ya'ni xirurgik, radioterapevtik va kimyoterapevtik usullar kombinatsiyasi — og'ir holatlarda prognozni yaxshilashga yordam beradi. Bunday yondashuv qo'llanilgan bemorlarda 5 yillik yashash ko'rsatkichi 15–20 foizga oshgani aniqlangan. Umuman olganda, olingan natijalar og'iz bo'shlig'i o'smalarini erta tashxislash va zamonaviy xirurgik davolash usullarini qo'llash bemorlarning yashash davomiyligi va hayot sifatini sezilarli darajada yaxshilashini ko'rsatadi. Ayniqsa, diagnostika va davolash jarayonida innovatsion texnologiyalarni qo'llash hamda individual yondashuvni shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

**Muhokama:** Mazkur tadqiqot doirasida olingan natijalar og'iz bo'shlig'i o'smalarini erta tashxislash va xirurgik davolashda kompleks yondashuvning hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligini yana bir bor tasdiqlaydi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, kasallikning yuqori mortalitet ko'rsatkichlari asosan uning kech bosqichlarda aniqlanishi bilan bog'liq bo'lib, bu holat diagnostika tizimida mavjud kamchiliklarni chuqur o'rganishni talab etadi.



## 2-rasm. Og‘iz bo‘shlig‘i o‘smalarini aniqlashda turli diagnostika usullarining aniqlik darajasini taqqoslash.

Diagrammada klinik tekshiruv, sitologik tekshiruv va biopsiya usullarining diagnostik aniqligi solishtirilgan. Biopsiya usuli eng yuqori aniqlikka ega (95% gacha) bo‘lib, diagnostik “oltin standart” sifatida ustunlik qiladi. Sitologik tekshiruv o‘rtacha aniqlik ko‘rsatkichiga ega, klinik tekshiruv esa nisbatan past aniqlik bilan xarakterlanadi.

Birinchi navbatda, epidemiologik natijalar asosida og‘iz bo‘shlig‘i o‘smalarining keng tarqalganligi va ularning ijtimoiy ahamiyati yuqori ekanligi aniqlanadi. Erkaklar orasida kasallanishning yuqoriligi zararli odatlar, xususan tamaki va alkohol iste‘molining kengroq tarqalganligi bilan izohlanadi. Shu bilan birga, so‘nggi yillarda yoshlar orasida kasallanish holatlarining ortib borayotgani yangi xavf omillari, jumladan virusli infeksiyalar va ekologik omillar ta‘sirining kuchayganligini ko‘rsatadi. Bu esa profilaktika strategiyalarini qayta ko‘rib chiqish zaruratini yuzaga keltiradi.

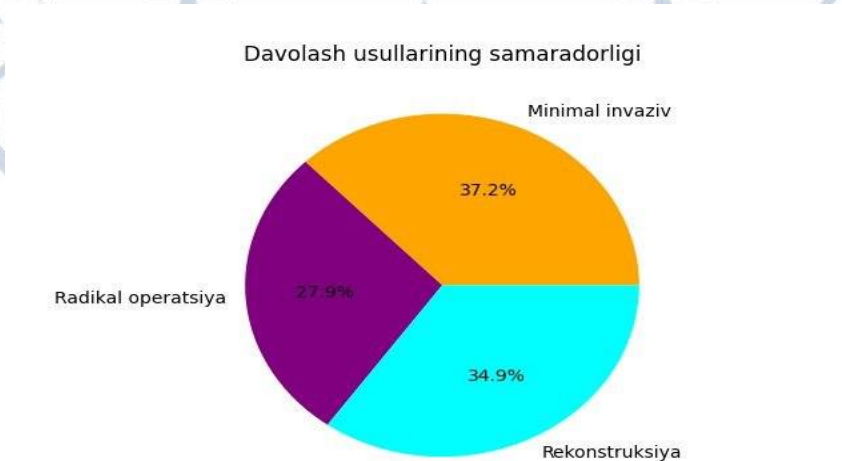
Natijalarda aniqlangan eng muhim jihatlardan biri — bemorlarning aksariyati kasallikning III–IV bosqichida murojaat qilishi hisoblanadi. Bu holatni bir necha omillar bilan izohlash mumkin. Birinchidan, kasallikning dastlabki bosqichlarida klinik belgilar kam ifodalangan bo‘ladi. Ikkinchidan, aholining onkologik hushyorligi yetarli darajada emas. Uchinchidan, birlamchi tibbiy bo‘g‘inda o‘smaga shubha qilish va o‘z vaqtida yo‘naltirish tizimi mukammal darajada ishlamaydi. Shu sababli skrining dasturlarini joriy etish va shifokorlarning malakasini oshirish dolzarb masala hisoblanadi. Diagnostika usullarining samaradorligi muhokamasida klinik tekshiruvlarning cheklangan imkoniyatlari alohida ta‘kidlanadi. Vizual va palpator tekshiruvlar sub‘ektiv baholashga asoslangan bo‘lib, ayniqsa subklinik va erta displastik o‘zgarishlarni aniqlashda yetarli emas. Shu bois laborator va instrumental usullarni majburiy tarzda qo‘llash zarur. Histopatologik tekshiruvning yuqori aniqligi uning diagnostik “oltin standart” sifatida saqlanib qolayotganini tasdiqlaydi.

Sitologik tekshiruvlar esa skrining bosqichida muhim ahamiyatga ega bo'lib, ularning afzalligi minimal invazivligi va tez bajarilishidir. Biroq sezgirlik va spetsifiklik ko'rsatkichlarining pastligi sababli ularni mustaqil diagnostik usul sifatida qo'llash cheklangan. Shu nuqtai nazardan, sitologiya va biopsiyani kombinatsiyalash eng maqbul yondashuv sifatida qaraladi.

Molekulyar diagnostika natijalari zamonaviy onkologiyada yangi bosqichni boshlab berganligini ko'rsatadi. EGFR, Ki-67 va p53 kabi markerlarning aniqlanishi o'smaning biologik xususiyatlarini chuqurroq tushunish imkonini beradi. Bu esa nafaqat tashxis qo'yish, balki prognozni baholash va individual davolash rejasini ishlab chiqishda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, molekulyar markerlarning klinik amaliyotga keng joriy etilishi hali ham iqtisodiy va texnik cheklovlar bilan bog'liq. Xirurgik davolash natijalari muhokamasida operativ aralashuvning hajmi va vaqtini to'g'ri tanlash muhimligi alohida ta'kidlanadi. Erta bosqichlarda amalga oshirilgan organ saqlovchi operatsiyalar yuqori samaradorlik ko'rsatgan bo'lib, bu holat erta tashxisning ahamiyatini yana bir bor tasdiqlaydi. Bunday operatsiyalar bemorning funksional holatini saqlab qolish imkonini beradi va psixologik jihatdan ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Kech bosqichlarda esa radikal operatsiyalar muqarrar bo'lib, ular ko'pincha katta hajmdagi to'qimalarni olib tashlashni talab etadi. Bu esa funksional va estetik nuqsonlarga olib keladi. Shu sababli rekonstruktiv xirurgiya zamonaviy davolashning ajralmas qismi sifatida qaraladi. Mikrovaskulyar flep texnikalarining qo'llanilishi bemorlarning nutq, chaynash va yutish funksiyalarini tiklashda muhim rol o'ynaydi.

Minimal invaziv usullar, jumladan lazerli xirurgiya, o'zining afzalliklari bilan ajralib turadi. Ular kam travmatik bo'lib, operatsiyadan keyingi davrni yengillashtiradi va asoratlar xavfini kamaytiradi. Biroq bu usullar asosan kichik va yuzaki o'smalarda samarali bo'lib, keng tarqalgan o'smalarda ularning qo'llanilishi cheklangan.



**3-rasm. Og'iz bo'shlig'i o'smalarini davolashda turli xirurgik yondashuvlarning samaradorlik ko'rsatkichlari.**

Mazkur diagrammada minimal invaziv usullar, radikal operatsiyalar va rekonstruktiv xirurgiya samaradorligi foiz ko'rinishida taqqoslangan. Minimal invaziv usullar yuqori samaradorlik (80%) va kam invazivlik bilan ajralib turadi. Rekonstruktiv jarrohlik funksional tiklanishni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega (75%), radikal operatsiyalar esa og'ir holatlarda qo'llanilib, nisbatan pastroq samaradorlik ko'rsatkichiga ega.

Multidiscipliner yondashuvning samaradorligi muhokama natijalarida muhim o'ringallaydi. Stomatolog, onkolog, patolog va xirurg mutaxassislarining hamkorligi tashxis va davolash sifatini sezilarli darajada oshiradi. Ayniqsa murakkab holatlarda kompleks davolash strategiyasini ishlab chiqish bemorning prognozini yaxshilashga yordam beradi.

Shuningdek, muhokama jarayonida profilaktika va skrining dasturlarining ahamiyati alohida qayd etiladi. Aholi orasida og'iz bo'shlig'i gigiyenasini yaxshilash, zararli odatlardan voz kechish va muntazam stomatologik ko'riklardan o'tishni targ'ib qilish kasallikning oldini olishda muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, birlamchi tibbiy bo'g'inda erta diagnostika ko'nikmalarini shakllantirish ham zarur.

Natijalar va adabiyotlar tahlili asosida shuni xulosa qilish mumkinki, og'iz bo'shlig'i o'smalarini samarali boshqarish faqatgina bitta usul bilan emas, balki kompleks va integratsiyalashgan yondashuv orqali amalga oshirilishi mumkin. Zamonaviy diagnostika va davolash texnologiyalarini amaliyotga joriy etish bilan bir qatorda, profilaktika choralari kuchaytirish ham muhim ahamiyatga ega. Kelgusida ilmiy izlanishlar molekulyar diagnostika va individual davolash strategiyalarini yanada takomillashtirishga qaratilishi lozim. Bu esa og'iz bo'shlig'i o'smalarini erta aniqlash va samarali davolash imkoniyatlarini kengaytiradi.

**Xulosa:** O'tkazilgan ilmiy tahlillar shuni ko'rsatdiki, og'iz bo'shlig'i o'smalari zamonaviy stomatologiya va onkologiyaning murakkab, ko'p omilli patologiyalaridan biri bo'lib, ularni erta tashxislash kasallik prognozini belgilovchi asosiy omil hisoblanadi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, bemorlarning aksariyatida kasallik kech bosqichlarda aniqlanadi, bu esa davolash samaradorligini sezilarli darajada pasaytiradi va mortalitet ko'rsatkichlarini oshiradi. Klinik, laborator va molekulyar diagnostika usullarining kompleks qo'llanilishi o'smalarni erta aniqlash imkonini sezilarli darajada oshiradi. Ayniqsa, histopatologik tekshiruvlar va biomarkerlar asosida o'smaning biologik xususiyatlarini aniqlash individual davolash strategiyasini ishlab chiqishda muhim ahamiyatga ega ekanligi tasdiqlandi. Xirurgik davolash usullari orasida kasallik bosqichiga mos yondashuvni tanlash muhim bo'lib, erta bosqichlarda organ saqlovchi operatsiyalar yuqori samaradorlik ko'rsatadi. Kech bosqichlarda esa rekonstruktiv xirurgiya yordamida funksional va estetik tiklanish imkoniyati yaratiladi. Shuningdek, multidiscipliner yondashuv, profilaktika choralari kuchaytirish va skrining dasturlarini joriy etish og'iz bo'shlig'i o'smalarini samarali boshqarishda muhim omil ekanligi aniqlandi. Kelgusida innovatsion diagnostika va individual davolash texnologiyalarini keng joriy etish ushbu kasalliklar bilan kurashishda ustuvor yo'nalish bo'lib qoladi.

**Foydalanilgan adabiyotlar:**

1. Neville, B. W., Damm, D. D., Allen, C. M., & Chi, A. C. (2016). Oral and maxillofacial pathology (4th ed.). Elsevier.
2. Regezi, J. A., Sciubba, J. J., & Jordan, R. C. K. (2017). Oral pathology: Clinical pathologic correlations (7th ed.). Elsevier.
3. Kumar, V., Abbas, A. K., & Aster, J. C. (2018). Robbins and Cotran pathologic basis of disease (10th ed.). Elsevier.
4. Warnakulasuriya, S. (2009). Global epidemiology of oral and oropharyngeal cancer. *Oral Oncology*, 45(4–5), 309–316.
5. Bray, F., Ferlay, J., Soerjomataram, I., Siegel, R. L., Torre, L. A., & Jemal, A. (2018). Global cancer statistics 2018. *CA: A Cancer Journal for Clinicians*, 68(6), 394–424.
6. Siegel, R. L., Miller, K. D., & Jemal, A. (2021). Cancer statistics, 2021. *CA: A Cancer Journal for Clinicians*, 71(1), 7–33.
7. Petersen, P. E. (2003). Oral cancer prevention and control. *Oral Oncology*, 39(6), 453–460.
8. Rivera, C. (2015). Essentials of oral cancer. *International Journal of Clinical and Experimental Pathology*, 8(9), 11884–11894.
9. Gupta, B., Johnson, N. W., & Kumar, N. (2016). Global epidemiology of head and neck cancers. *Asian Pacific Journal of Cancer Prevention*, 17(12), 5645–5652.
10. Mehrotra, R., & Gupta, A. (2011). Exciting new advances in oral cancer diagnosis. *Journal of Cancer Research and Therapeutics*, 7(3), 263–268.